

*Magyarországról.*) Az erősen franciaellenes író világosan kifejezést ad annak az angol külpolitikát is meghatározó nézetnek, miszerint Rákóczi harca a magyarok szabadságküzdelme az angolokkal szövetséges Habsburg-hatalommal szemben, és minthogy nem a vallási sérelmek benne a döntőek, a kurucok háborúja nem lehet angol-ügy. Ámde Defoe elismeri azt is, hogy a magyarok „el vannak nyomva, üldözik és kifosztják őket, hogy rosszul bánnak velük...” stb., és hogy „ez a nemzet azért fogott fegyvert, hogy visszaszeresse ősi jogait”. Okkal következik tehát, hogy az író a „moderatio” hívének tartva magát, valamely békés megoldást keres és ajánl.

A tárgyba vágó francia publicisztikai irodalom világosan és egyértelműen a Rákóczi-szabadságharc ügye mellett foglal állást. A kötetben gazdagon képviselt francia munkák kapszán két író nevét emeljük ki méltán: Eustache Le Noble-ét és Jean de la Chapelle-ét. Mindketten többírányú értékes irodalmi tevékenységükkel a magyar ügy melletti szép kiállásukról ismertek. Az elsőtől, a La Fontaine-i fabulák és mesék művelőjétől, *Az oroszlan barlangja* című párbeszédés pamfletet közli a kötet, mely a hollandok sikertelen békeközvetítő szerepét gúnyolja szellemesen, bizonyítva, hogy a császár és a kurucok közt idő előtt nem lehet békekötés. — Jean de la Chapelle francia akadémikusnak fiktív, politikai-publicisztikai levelezéséből kitűnően választott szövegrészt olvashatunk a kötetből. (*Lettre d'un Suisse à un François, XLIV.*) Ebben a levélben egy állítólagos Franciaországban élő Rákóczi-hű magyar és egy francia fogságba esett Habsburg-párti magyar beszélgetése található, amely „Magyarország jelenlegi ügyeit” tárgyalja erőteljesen kuruc irányzatossággal. — *A magyar elégedetlenek kiáltványa* (Mémoire en forme de Manifeste) több változatban közreadott szövege 1704 körül igen hatásonan tette érthetővé a magyar szabadságharc céljait Európa számára. A kiáltvány egyik változata feltehetőleg Jean-Baptiste du Bos munkája, akinek esztétikai munkássága közismert. — *Az Egy angol püspök pástorlevele a magyar protestánsokhoz és a Mercure Galant válasza* címen szereplő publicisztikai írás lényegében az angol nézetekkel szembeni franciaországi vitát rögzíti, melyet egy párizsi „tudós abbé” értelmez céljának megfelelően.

A Rákóczi-szabadságharc európai kapcsolatát és eszmei, politikai visszahaját kiválóan megvilágító eme szövegkiadás minden bizonnyal maradandó értékű munka. Azzá teszik maguk a jól válogatott dokumentumok, s nem utolsósorban a szerkesztő előszava, alapos tájékoztatói és precíz jegyzetei is. A kötet munkatársai, mint a szövegek

fordítói általában a szaktudomány kitűnő művelőiként oldották meg feladatukat. A francia, latin, német, angol szövegrészek átültetését András László, Benda Kálmán, Hajnal Gábor, Holl Béla, Jánosy István, Jékely Zoltán, Kosáry Domokos és Krén Katalin végezték elismerésre méltóan.

Gyenis Vilmos

**Voit Pál: A barokk Magyarországon.** Bp. 1970. Magyar Helikon—Corvina. 97 l. 55 t.

Ha a művészet elmúlt korszakai versenyre kelnének egymással azon vetélkedve, hogy melyikük épített többet és meghatározóbban, a barokk kor a győzelem, vagy legalább is a jó helyezés reményében indulhatna. A barokk a nagy építkezések periódusa; épületeivel országokat, tájakat formált át; a többi művészetet a festészettől a kertépítésig az építészet szolgálatába állította; kora színházának és zenéjének is egyedül az ő palotái és templomai szolgáltattak művésziileg adekvát keretet, környezetet. A barokk történetének a megírása ezért valójában az építészetnél kezdődik, egy ország barokk művészetének megismeréséhez, megértéséhez a barokk építészet feldolgozása, vizsgálata biztosítja a szolid alapot. Érthetően fájdalmas hiánynak érezhettük, hogy a magyarországi barokk művészet kutatása éppen ezzel a legfontosabb feladattal, a hazai barokk építészet történetének megírásával maradt adós. Örömmel regisztrálhattuk Garas Klárának a festészetről és Aggházy Máriának a szobrászatról alapos gyűjtő- és kutatómunkával készült monográfiáit (*A magyarországi festészet a XVII. században.* Bp. 1953; *A magyarországi festészet a XVIII. században.* Bp. 1955; *A barokk szobrászat Magyarországon I—III.* Bp. 1959.), az építészet hasonlóan részletes feldolgozása nélkül a kép mégis hiányos, töredékes maradt. Megnyugvással és örömmel üdvözljük tehát, hogy Voit Pál izlésesen kiállított új könyve ezt a fájó hiányt — legalább részben — pótolta.

Címével (*A barokk Magyarországon*) a könyv részben többet, részben kevesebbet ígér, mint amennyit nyújt. Többet, mert a magyarországi barokk művészet teljes áttekintését, összképét várnánk, de kevesebbet, mert az adott terjedelem keretein belül ez utóbbi feladat csak elnagyoltan, vagy túlságosan népszerű formában lett volna megoldható. Ezért szerencsésnek tartom, hogy a szerző a barokk építészet megismertetésére szűkítette témáját, de még ezen belül is bizonyos megszorításokkal találkozunk. Így mindenképp teljesen mellőzi a könyv Er-

délyt, egy-két futó utalást nem számítva. Kár, hogy nem közli a szerző ennek okát, mert így úgy tűnik, mintha az erdélyi barokkot nem tartaná a magyarországi művészet részének. Szerencse, hogy B. Nagy Margitnak ugyanabban az évben megjelent kitűnő könyve (*Reneszánsz és barokk Erdélyben*. Bukarest 1970) részben pótolja ezt a hiányt. Másrészt a szó teljes értelmében vett építészettörténet helyett a szerző voltaképpen „építészettörténetet” ad, vagyis figyelmét a mesterekre, műhelyekre, megrendelőkre, mecénásokra, a tervrajzokra és a tervek változásaira stb. összpontosítja inkább, mint a létrejött és ma is álló műalkotások elemzésére. A történeti folyamatot, az egyes építészeti alkotások genesisét kapjuk elsősorban, de ezt azután a legteljesebb értelemben véve, vagyis a stukkátorok, festők, szobrászok, dekorátorok stb. részvételére, szerepére is kiterjedve.

A konkrét szakmai részletek megítélése a művésztörténet szakembereinek a feladata, a barokk foglalkozó irodalomtörténész nem mondhat többet, mint hogy teljesen meggyőzőnek érzi a szerző fejtegetéseit, attribúcióit, kronológiai javításait és megannyi érdekes új eredményét. De különösen az összkép és az abból levonható tanulságok készítetik az olvasót elismerésre. E tanulságokból szeretnék az alábbiakban kiemelni egyet-kettőt.

Eddig is tudtuk, hogy a reprezentatív magyarországi barokk épületeket idegen művészek emelték, s ha a XVIII. században fel is tűnnek hazaiak, azok is vagy idegen ajkúak (pl. Mayerhoffer), vagy meghonosodottak (pl. Fellner). Barokk építészetünknek ez az „idegen” eredete Voit könyvének ismeretében, mely az 1620-as évektől kezdve a XVIII. századig lépésről lépésre végigkíséri az egyes mesterek, segítők, családjuk, társaik útját, még egyértelműben tárul elénk. De ami a leginkább meglepő: az idegen művészek munkássága szempontjából egységes folyamatot látunk a XVII. és a XVIII. század közötti érdemlegesebb eltérés nélkül. Pedig a magyar barokk történetére vonatkozóan, elsősorban az irodalomtörténetben, az a felfogás élt, hogy míg a XVII. században a barokk a társadalom belső szükségleteiből, mintegy „nemzeti” alapon fejlődött ki, addig a Habsburg-abszolutizmus kiteljesedésével uralkodóvá vált az idegen befolyás, az osztrák művészetnek való alávetettség. Holott Voit építészettörténetéből most világosan láthatjuk, hogy Eszterházy Miklós nádor építkezéseitől kezdve mindvégig Ausztriából és Csehországból érkező (oda pedig eleinte, sőt később is Itáliából bevándorló) mesterek emelték a hazai barokk építészet legfőbb alkotásait. Az osztrák, cseh és nyugat-magyarországi országrészek között már a XVII. század első felében is ugyanolyan

állandó művészvándorlás volt, mint később a XVIII.-ban; azt is mondhatnánk: a Habsburgok országai már a barokk születésének pillanatától kezdve egyazon művészetföldrajzi egységet alkottak. S minthogy a külföldi barokk mesterekkel dolgoztató Eszterházy Miklós, Nádasdy Ferenc, Pálffy Pál, Lippay György stb. esetében senkinek sem jutott soha eszébe a XVIII. századra alkalmazott „elnemzetitlenedés” kifejezést használni, nyilvánvaló, hogy barokk művészeink idegen volta nem tekinthető számottevő tényezőnek az ún. nemzeti szempontok XVIII. századi háttérbeszorulása folyamatában. Újabb érveket nyújt tehát Voit könyve a magyar barokk korszak-egysége mellett, mely az időközben bekövetkezett sorsdöntő események ellenére is érvényesült.

Fokozott figyelemre érdemesek Voitonak azok a fejezetei, melyek a magyarországi barokk építészet kezdeteire, kibontakozására s általában első félszázadára vonatkoznak. Ismeretes, hogy a háborús pusztítások, elemi csapások, a gondatlanság és a későbbi átalakítások nemcsak középkori és reneszánszkori, hanem barokk-kori alkotásainkban is jóvátehetetlen károkat okoztak. A barokk esetében ez fokozottan érvényes az 1630–1690 között készült alkotásokra, a magyar barokk hőskorának emlékeire. Ezeknek az évtizedeknek az emlékei közül kevés látható már; nem ismerjük a pozsonyi várnak a XVII. század derekán kialakított barokk formáját, vagy a kismartoni várkastély Carlone-féle eredeti alakját, és annyi mást. Ezért igen fontos az egykorú építő-tevékenységnek adatokból való rekonstrukciója, melyhez most Voit könyve is hozzájárult. Az általa adott kép alapján máris meglepőnek tűnik az építő-tevékenységnek az intenzitása — legalább is az ország nyugati széléin. Az új templom és kastélyépítkezések sora azt mutatja, hogy a korai barokk művészetnek sokkal jelentékenyebb anyagi és társadalmi bázisa volt, mint ahogy azt feltételezni szokás. E korai barokk művészi tevékenység elméleti rekonstrukciója, teljes monografikus feldolgozása még elvégzendő feladata a magyar művésztörténetírásnak.

Voit Pál oly sok tanulságot szolgáltató könyvéről szólva, nem hagyhatjuk említés nélkül kitűnő stílusát. Rendkívül tömören és ökonomikusan ír, mennél több tényanyagot sűrítve előadásába, és mindezt kitűnő magyarsággal, sohasem fárasztóan s a higgadt értekező-elbeszélő szöveget a kellő helyeken a legjobb esszé-stílussal színeve. A nyelvi megformálásnak ez az igényessége, a szikkadt szaknyelvet és a fellengzős frázisokat egyaránt mellőző mértéktartó szépsége, sajnos ritka jelenség újabb művésztörténeti szakirodalmunkban.

Klanczay Tibor